

Жан СТАРОБІНСЬКИЙ

ДРУЖБА, ЩО ЄДНАЄ

Коли відкриваш перший том *“Філософії волі”* (1949), знаходиш один із *“Сонетів до Орфея”* Рільке, узятий за епіграф. Він починається такими рядками: “Поглянь на небо. Чи ж там жодне сузір’я не зветься *“Вершник”*? / Бо це дивним чином викарбувано в нас: / Ця гордість землі...”

А закінчується такою згодою: “Тож зрадіймо тепер на мить, / Що віримо в образ. Цього досить”.

Таким чином, філософська рефлексія Рікера, починаючи із цієї, вже давньої, книги, стає під захист поезії. Вона приймає знак античної трагедії. У книзі *“Час та оповідь”* ретельно вивчаються великі романи ХХ століття – романи Пруста, Вільямса Вульф, Томаса Манна. Рефлексія Поля Рікера враховує літературний досвід. Так само враховує вона зроблене наукою, особливо психологією (роботи Фрейда в книзі *“Про тлумачення”*), нейрофізіологією (у книзі *“Природа і правило”*, в діалозі з Жаном-П’єром Шанже). Література й наука звикли ігнорувати одна одну, єдиною спільною мовою для них є мова філософії. Але філософія має віднайти тут свої власні питання, замислюючись, крім того, про відмінність цих мов та про переклад, якого вимагає ця відмінність. Філософія має пізнати протилежності. Вона має також спробувати уявити дружбу, що єднає. Саме до цієї відкритості горизонту закликає Поль Рікер своїх читачів. Що в Рікера є непохитно особистим, те для його читача є очевидністю. З самого початку його філософської думки, з перших книг у Рікера йдеться про істоту, що діє, про цілі, які вона собі ставить, про присутність зла в історії, про можливості та межі нашого розуміння. Проблема в тому, щоб у визначальному досвіді людського існування вловити перші обриси турботи етичного порядку: вибір, задум. Питання, що мають політичне значення. Питання, що мають чимало спільного з тими, які супроводжують юдейське та християнське релігійні передання. Проводячи свою рефлексію, Рікер усіяко піклується [про послідовність]: його думка не хоче заради того, аби рухатись, забувати звідки вона походить. Рікер погоджується мати попередників та

сучасників, він знає, що інші рушили в путь раніше за нього. Що навколо нього працюють інші. Перше правило справедливості: ці інші голоси мають бути почуті. Рікер не належить до тих філософів, які починають філософію спочатку, або скасовують її (а таких є чимало, починаючи від Сократа). Менш за все його доробок є замкненим у собі або монологічним. Це можна зазначити, коли бачиш, як шляхетно й водночас вимогливо говорить він про філософські твори минувшини або сучасності. Можна тільки наслідувати спосіб, у який Рікер прочитує роботи, що допомагають йому знайти свої орієнтири: це стає великим уроком методу завдяки тій вірності й шанобливості, з якими це читання сприймає та передає чужу думку, залишаючись вільним та незалежним, що видно з того, як він висуває критичні зауваження, потім повертається до центральної ідеї і знову рухається вперед. У тому, як реактивно переслідує він думку, весь час з очевидністю відчуваєш, як постає настійливе питання: “А що ж за межею цього?”

Мені здається, що є одне слово, яким можна позначити цю широку та погідну уважність, цю відповідь, що дається людині, котра веде той самий пошук. Наприкінці книги XI “*Никомахової етики*” Аристотель говорить про співжиття у дружбі. Для кожного “бажаною є свідомість свого існування, а відтак і свідомість існування свого друга”. Серед видів діяльності, які можуть поділяти між собою друзі, Аристотель називав філософію, вживаючи дієслово *symphilosophein* – займатися філософією разом. Я схильний широко розуміти цей термін, не обмежуючи його значення спеціальними дебатами, що ведуть між собою філософи. Однак і діалог між філософами – це вже дуже значуща справа, якщо він не виключає ні філософів англосаксонського світу, ані німецьких послідовників Гуссерля та Касієра: така “глобалізація” – корисна, так глибше дихається. Але це ще не все. У широко розкритих обіймах “Часу й оповіді” спільне заняття філософією підносить представників “гуманітарних наук”, теоретиків та практиків літературної критики та історії думки до рангу співбесідників, роблячи їм через те велику честь і водночас піддаючи їх випробуванню суворим допитом. Читаючи Рікера, я довідався, яке моє положення відносно інших, і куди я хочу спрямувати свій курс.

Переклав із французької Дмитро КАРАТЄСВ